

Norbert Elias syn på medeltidens samhälle och människa.

Det första som slår mig personligen vid läsningen av Norbert Elias' bok, *Sedernas historia*, är att han lägger en oerhörd vikt vid att betraktelsen av medeltidens samhälle, människor och sedvänjor skall vara sedd ur "medeltida ögon." Detta bara sagt som en kort notis; inte desto mindre viktigt.

Resultatet av medeltidens skick och seder är präglade av den motsättning som fanns mellan kristendomen och "hedendomen." Själva ordet "civilisation" präglades alltså under medeltiden av en kristen underton. Det var dock först i och med riddarväsendet och den katolska kyrkans enhetlighet upplöstes som termen "civilisation" fick någon egentlig betydelse.

Vad som är karakteristiskt för medeltiden är att det finns en väsentlig skillnad mellan överklass och underklass. Exempelvis seden att tvätta fingrarna/handen i ett fat vatten efter måltiden markerar en sådan skillnad. De högre klasserna (adeln, hovmännen kring feodalherrarna etcetera) brukade-i motsats till bondebefolkningen-parfymera vattnet med doftande kryddor. Likaså tar man inte (om man tillhör överklassen) mat ur fatet/skålen med båda händerna. På det hela taget hade matplatsen och intagandet av mat en central plats under medeltiden. Ätandet och drickandet var så att säga en naturlig del av det medeltida sällskapslivet.

Under 13-och 1400-talen lärdes bordsskick och umgängesformer in utantill. Människor förväntades (åtminstone i de högre samhällsskikten) kunna vissa elementära seder och bruk. Vad som präglar dessa "regler" var att dessa skrevs ned av högst individuella personligheter. Lika lite som att renässansen skulle vara en "historiens höjdpunkt," lika lite var medeltiden präglad av anti-individualism. Man kan säga att medeltidens sedvänjor- och samhällsliv präglades av individen; människor betedde sig helt enkelt som individer, inte som ett kollektiv. Klasstillhörighet betydde dock också en del för medeltidsmänniskan: de seder man hade var ofta förknippade med klasstillhörigheten (ett bra exempel på detta återfinns i sedan att-i de högre klasserna-parfymera handvattnet, som nämnts ovan).

Sederna-och framför allt umgängeslivet-förändrades i och med det borgerliga skråväsendets tilltagande ställning under 13- och 1400-talen. Överhuvud taget homogeniseras seder och

bruk på ett sätt som sällan skådats under medeltidens slut. Det var också nu som man tydligast kunde märka skillnaden mellan "fint folk" och vanliga dödliga. Troligtvis hade detta att göra med den nya historiska epok som var gjorde sitt intåg, renässansen. Humanismen, som födde renässansen-eller snarare föddes som ett resultat av renässansen-utgjorde nämligen en livsstil för ett fåtal människor ur den världsliga överklassen.

Norbert Elias påpekar dock att medeltiden på intet sätt var början i civilisationsprocessen. Elias fortsätter vidare att i sin bok påpeka att medeltiden *inte* var så primitiv och barbarisk som en del påstått.

Hurdan var då människan under medeltiden? Hur betedde hon sig? Några enkla, enhetliga svar på frågor av den typen finns knappast. Samhällsstrukturen under medeltiden präglade i hög grad de former under vilka människor umgicks. Denna samhällsstruktur påverkade också de seder och bruk som medeltidens människor begagnade sig av. Man kan kort konstatera att människans tankevärld under medeltiden präglades av "naivitet" och "enkelhet" (orden är Elias'). Allt i människans värld kan beskrivas i antingen svart eller vitt, några färgnyanser där emellan fanns inte; en person var till exempel antingen god eller ond. Att detta kan tyckas naivt med vår syn är väl uppenbart, men för medeltidens människor var nog samhället i stort just svart eller vitt, gott eller ont o s v. Detta "naiva" sätt att betrakta sin tillvaro på var säkerligen inte helt otidsenligt. Samhället i stort kunde nog också karakteriseras med motsatta termer som ont och gott. Tilläggas bör också att den medeltida världen var mycket begränsad, för att inte säga inskränkt. Man levde i sin lilla by, borg etcetera, och (det stora flertalet av medeltidens människor) visste inte mycket om den värld i vilken man levde. Denna osäkerhet (intolerans?) kan symboliseras av exemplet där en venetiansk doge under 1000-talet gifte sig med en grekisk prinsessa. I den (bysantinska) kulturfär som prinsessan tillhörde var det sed att använda gaffel. Detta sågs med stor förundran och skepsis av prästerna i dogens hemtrakter. Man såg nyttjandet av en gaffel som "ett omåttligt tecken på förfining:" När sedan prinsessan drabbades av en sjukdom tog prästerskapet detta som ett straff från Gud. Exemplet är kanske lite banalt med tanke på att en jämförelse mellan vår moderna kultur och medeltiden i princip är omöjlig, men det visar dock på den snäva syn medeltidsmänniskan (delvis ofrivilligt) hade. Man kan naturligtvis

också säga att man egentligen inte hade något behov av till exempel en gaffel och därför följaktligen inte brukade densamma.

Angående könsskillnaderna under medeltiden drar jag av Elias' text inte några vittgående slutsatser då han inte djupare berör detsamma. Dock kan sägas att jag personligen får uppfattningen av att det var mannen som "hjälppte" kvinnan-och inte tvärtom. Trots detta verkar kvinnan vara det förnuftigare könet (att döma av Erasmus senmedeltida skrifter).

Avslutningsvis kan bara sägas att medeltidens seder och bruk som helhet räknat var (med Elias' egna ord) "fast förknippat med deras hela livsstil, med deras hela livsstruktur som vårt beteende och vår sociala kod är med vår livsstil och vår samhällsstruktur."